

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“РИТОРИКА”

**(для магістрів спеціальності 8.000009
“Управління навчальним закладом”)**

МАУП

Київ 2004

Підготовлено доктором педагогічних наук, професором, академіком
Г. М. Сагач і викладачем, *О. І. Денисовою*

Затверджено на засіданні кафедри слов'янських мов
(протокол № 2 від 01.10.04)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Сагач Г. М., Денисова О. І. Навчальна програма дисципліни “Риторика” (для магістрів спеціальності 8.000009 “Управління навчальним закладом”). — К.: МАУП, 2004. — 24 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Риторика”, теми виступів і рефератів, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2004

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В умовах сучасної трансформації Української держави, удосконалення її освітньої складової вирішального значення набуває питання реформування управління освітою, зокрема розвитку управлінської культури — управління навчальним закладом.

Нині спостерігається істотне збільшення нових спеціальностей, яких не було в реєстрі Міністерства освіти України, а відтак і нетрадиційного студентства, зокрема магістрів сфери управління навчальним закладом.

Питання обслуговування нових замовників новими інтегрованими спеціальностями і спеціалістами високої кваліфікації — це не тільки створення більш гнучкої системи приймання чи підготовки, а вимога взяти на себе нову місію — менеджера освіти.

Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) визначила такі стратегічні завдання цього динамічного процесу: зміна характеру управління в напрямі його демократизації; зміна типу управління в напрямі його децентралізації; удосконалення структурно-функціональних характеристик управління; реформування організаційних, правових, економічних і фінансових механізмів управління освітою.

Досягнення мети освіти в нових економічних умовах щодо всебічного розвитку людини як особистості та її найвищої цінності для суспільства зумовлює як нагальну проблему обґрунтування нових підходів до підготовки спеціалістів — менеджерів освіти, які мали б глибокі фундаментальні теоретичні знання і ретельну практичну підготовку, зокрема магістрів гуманітарного напрямку — сфери управління навчальним закладом у зв'язку з їх майбутньою поліфункціональною професійною діяльністю.

Системотворчим фактором у комплексі взаємозалежних, динамічно інваріантно скоординованих детермінант ефективної підготовки менеджерів освіти є риторична компетенція, комунікативна культура магістрів, їх риторичні, комунікативні уміння, які створюють соціально-психологічну основу взаємодії і сприяють інтенсивному включенню особистості в управлінську діяльність, забезпечуючи її якісний результат.

Крім того, риторична компетенція (культура) управлінців сфери освіти (управління навчальним закладом) дасть змогу магістрам ефективно здійснювати основну професійну діяльність у сфері управлінської творчості, а також пов'язаній з організацією взаємодії з широким колом осіб, громадськістю, у викладацькій діяльності тощо.

Отже, на порядку денному стоять надзвичайно важливі завдання формування корпусу професійно підготовлених фахівців у сфері управління і систематичного підвищення ефективності їх діяльності.

У свою чергу це потребує певних науково-методичних розробок, інноваційних програм, які могли б стати основою для підготовки управлінців навчальних закладів.

Професійна модель адміністративного керівника організації містить 10 відносно відокремлених сфер:

- 1) загальне керівництво організацією;
- 2) здійснення стратегічного управління;
- 3) керівництво апаратом управління;
- 4) забезпечення взаємодії із зовнішнім середовищем;
- 5) управління персоналом;
- 6) керівництво системою прийняття рішень;
- 7) керівництво внутрішньоорганізаційною технологією управління;
- 8) здійснення генерального контролю;
- 9) забезпечення ефективності процесу управління;
- 10) правові аспекти та безпека.

Сфера компетенції, у свою чергу, передбачає професійно-кваліфікаційні вимоги до менеджера освіти, зокрема риторична культура з метою здійснення загальних функцій управління; вироблення, прийняття та реалізація управлінських рішень; управління персоналом; управління особистою творчою працею, самореалізація та професійне зростання патріота-професіонала, висококультурної людини, зокрема, із значним потенціалом риторичної компетенції, мисленнево-мовленневої, комунікативної культури.

Досвід реформування освіти в Україні свідчить про те, що серцевиною підготовки спеціалістів будь-якого фаху, зокрема

менеджерів освіти, є духовно-моральна культура особистості, риторична інноваційна діяльність на засадах християнської етики — Риторика Добра.

До педагогів-менеджерів сфери управління навчальним закладом висуваються такі *якісні вимоги*: сучасні професійні знання, винахідництво, динамізм природи, здатність до інновацій, комунікабельність, організаційна культура, системно-логічний підхід до оцінювання явищ, уміння публічної переконуючої комунікації, загальна риторична культура, знання структури проекту цілісного процесу, вміння його розробляти та успішно реалізовувати в координатах гуманізації процесу управління, досягнення синергетичного ефекту через перетворення інформації, знань і досвіду на продуктивну силу.

Риторика спрямована на формування таких якостей менеджерів освіти, як духовно-моральна культура особистості, гуманітарна мисленнево-мовленнева компетентність, здатність до самовдосконалення у процесі публічної комунікації і створення інноваційного продукту; організаторські уміння і навички управління діяльністю і володіння професійною рефлексією тощо.

Програма курсу риторики для магістрів управління навчальним закладом передбачає 22 лекційні години, 14 годин семінарсько-практичних занять, а також 45 годин на професійно-особистісну самостійну роботу, що сприяє збагаченню професійної компетенції й визначенню стратегічних напрямів просування у вибраній сфері творчої діяльності, бо досвіду управління можна набути лише у процесі власної творчої діяльності.

Ураховуючи неоднорідність студентів за віком, статтю, знаннями, рівнем освіти, мотивацією до навчання, умовно виокремлюємо *3 рівні готовності* в опануванні здобутками риторики як науки і мистецтва на засадах християнської етики: високий (творчий); середній (пошуковий); низький (репродуктивний).

У процесі підготовки педагогів-менеджерів мають бути використані інноваційні методи, зокрема мозковий штурм, лінгвотренінги, ситуативно-рольові ігри, колоквиуми, виголошення промов у нестандартних ситуаціях тощо, застосування яких сприятиме формуванню у студентів знань і умінь аналізувати ситуа-

цію, встановлювати факти за наявними ознаками, добирати найважливіші фактори і групувати їх, передбачати наслідки прийнятих рішень, ясно, точно, переконливо викладати власні думки, висувати і формулювати власні ідеї, формувати ефективний, дієвий стиль спілкування.

Класична риторика понад 2000 років є одним із основних предметів навчання в багатьох країнах світу і має багату традицію викладання в XVII — XIX ст. Як один з нових навчальних курсів у системі сучасної вищої освіти в Україні риторика повертається із фактичного забуття та дискредитації.

Риторика як наука і мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації, безумовно, становить фундамент професіоналізму лідерів суспільства різних сфер діяльності. Курс “Риторика” акумулює найважливіші здобутки комплексу гуманітарних наук (теорія комунікації, лінгвістика, психологія, педагогіка, філософія, логіка, еристика, літературознавство, естетика, етика тощо), які в діалектичній єдності зорієнтовані на формування і розвиток мисленнєвої, мовленнєвої комунікативної культури, удосконалення і оптимізацію ефективного мовленнєвого спілкування — етичний риторичний вчинок на засадах Добра.

Культура мовлення — специфічний індикатор комунікативної культури, яка є обов’язковим компонентом гуманістичного мислення, риторичної культури особистості.

Завданнями гуманістичної риторики як комплексної дисципліни, що вивчає умови і форми ефективної мисленнєво-мовленнєвої комунікації, є навчання мистецтву створювати з урахуванням узусу і відповідної йому комунікативної спрямованості тексти певних жанрів насамперед в усній формі, сприяти практичному формуванню навичок ораторського мистецтва, культури вербального спілкування.

Програма складається із взаємопов’язаних і взаємозумовлених частин, які з урахуванням певної послідовності відтворюють логіко-структурну модель курсу.

Вивчення курсу завершується складанням заліку у формі написання рефератів, доповідей і виголошення промов.

Курс “Риторика” є основою формування риторичної культури студентів МАУП:

1) **духовно-моральної культури** — любов до людей (гуманізм), відповідальність за своє слово, віра (побожність), справедливість, чесність, скромність, доброта, доброзичливість, взаємодопомога, емоційна підтримка (стриманість);

2) **мисленнєвої (логічної) культури** — самостійність, логічність (ясність), продуктивність, самокритичність (рефлексія), гнучкість, швидкість (оперативність);

3) **культури мовлення** — правильність (нормативність), точність (ясність), доступність, доцільність, виразність (художня образність), експресивність, техніка мовлення, володіння голосом (дикція, артикуляція, дихання), паузація, інтонація;

4) **комунікативної культури** — повага до співрозмовника, тактовність (коректність), емпатійність, ввічливість, розкутість, управління поведінкою слухачів (аудиторії), залучення однодумців, діалогові форми взаємодії керівників і підлеглих; комунікативна і управлінська культура сучасного менеджера освіти; тренінг упевненої поведінки і прийняття рішень; професійна компетенція менеджера і вчителя; харизма керівника навчального закладу;

5) **сценічної (театральної) культури** — виконавське мистецтво (артистизм), управління жестами, мімікою, позою, ходою; зовнішній вигляд — культура в доборі одягу, взуття, зачіски, косметики.

МАУП

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“РИТОРИКА”

№ пор.	Назва теми
1	Мистецтво красномовства і управлінська культура менеджера освіти
2	Історичні витоки та розвиток риторики: традиції та сучасність
3	Теоретичні основи мистецтва красномовства
4	Оратор і аудиторія: мистецтво взаємодії
5	Риторична етика
6	Інвенція
7	Диспозиція
8	Елокуція
9	Меморія та акція
10	Ділове красномовство менеджерів

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“РИТОРИКА”

Тема 1. Мистецтво красномовства і управлінська культура менеджера освіти

Роль мистецтва красномовства в духовно-моральному оновленні суспільства, формуванні управлінської культури менеджера освіти.

Визначення риторики від давнини до сучасності. Риторика й ораторське мистецтво.

Професійна риторика. Місце риторики серед інших наук.

Риторика і державне життя. Лідер суспільства як ритор і оратор.

Предмет, завдання і структура курсу. Література до курсу. Категорії риторики: етос, пафос, логос. Основні роди і види (жанри) красномовства.

Особливості професійної риторики: традиції та сучасність.

Монолог, діалог, полілог як риторичні форми професійного красномовства.

Володіння словом животворящим як проблема соціального, професійного і особистого благополуччя: яке слово — таке й життя.

Риторична культура особистості й суспільства — проблеми й перспективи.

Література [10; 14; 15; 17; 18; 21; 22;
24; 25; 30; 32; 35; 38; 39;
42; 44; 46; 49; 52; 54; 56;
58–62; 64; 72; 74; 78; 79; 81]

Тема 2. Історичні витоки та розвиток риторики: традиції та сучасність

Основні етапи зародження й розвитку риторики в історії людства. Розвиток риторики за часів античності — однієї з семи вільних наук. Розвиток риторики в епохи Середньовіччя, Відродження і модерну.

Неориторика в розвинених країнах Заходу. Сучасні риторичні школи. Розвиток риторики в Україні: ідеали і реалії.

Риторичні портрети ораторів від давнини до сучасності. Сучасні постаті ораторів.

Риторика і суспільство: роль живого слова у суспільному житті в Україні нового тисячоліття.

Література [1; 2; 4–17; 21; 31; 33; 41;
42; 46; 48; 51; 58–63; 66]

Тема 3. Теоретичні основи мистецтва красномовства

Організація мисленнево-мовленневої, комунікативної діяльності менеджера освіти.

Своєрідність риторики як самостійної теоретико-прикладної науки: духовно-моральна зумовленість, інтегративність, системність, комплексність, універсальність, прикладна спрямованість.

Системність риторики.

Риторична формула: закони управління мисленнево-мовленневою діяльністю.

Сутність і зміст риторичних законів як системи:

- концептуальний;
- моделювання аудиторії;
- стратегічний;
- тактичний;
- мовленнєвий;
- ефективної комунікації;
- системно-аналітичний.

Риторична модель Аристотеля:

- оратор;
- слово;
- аудиторія;
- зворотний зв'язок;
- ситуація спілкування.

Етапи риторичної діяльності: загальна характеристика до-комунікативного, комунікативного, посткомунікативного етапів.

Структура діяльності оратора: логічна, мовленнєва, комунікативна культура оратора.

Література [6; 8; 10; 13; 14; 17; 21; 25; 27;
32; 38; 40; 43; 46; 56; 59–62;
65; 72; 74; 77; 78; 80–82]

Тема 4. Оратор і аудиторія: мистецтво взаємодії

Тезаурусний аналіз творчої особистості оратора-менеджера та колективного портрету аудиторії.

Професіограма оратора-менеджера.

Гностичні, перцептивні, соціально-комунікативні уміння, навички, знання оратора-менеджера.

Загальнопсихологічні вимоги до оратора. Образ та особистість оратора.

Оратор-чоловік, оратор-жінка; вимоги аудиторії до оратора. Індивідуальний ораторський стиль.

Аудиторія. Система цінностей аудиторії як колективного суб'єкта риторичної дії.

Психологія аудиторії, погляди, світосприймання.

Бар'єри розуміння, громадська думка, мотивація, установка.

Психологія натовпу. Взаємодія оратора з аудиторією як творчий процес.

Взаємодія оратора з аудиторією. Урахування специфіки аудиторії й встановлення контактів з нею.

Прийоми активізації уваги слухачів: риторичне запитання; драматизація; зіставлення усіх “за” і “проти”; згадка про цікаву пригоду з минулого чи сучасного; експресія; внесення елементу неформальності; прогнозування; провокація; несподівана інформація; гіперболізація; наведення цитат, максимів, афоризмів, прислів'їв і приказок; подання незвичних пропозицій; наведення історичного епізоду або епізоду з особистого життя.

Діалогічність монологу.

Правила спілкування для оратора і слухача: спільне і специфічне.

Розвиток навичок та умінь ведення бесіди, дискусії. Уведення запитань: мотивація питання, апеляція до адресата, запит дозволу отримати інформацію, запит відповіді.

Типи відповідей на запитання. Спонування, прохання, умовляння, наказ, вимога.

ККД (коефіцієнт корисної дії) ділової дискусії, бесіди, промови.

Основні критерії оцінювання публічної промови: обізнаність промовця з вибраною темою; точне, цікаве та інтригуюче формулювання назви теми; фактор актуальності і новизни теми; ефективність вступу; інформаційна свіжість; логічність розвитку теми; аргументація основних положень; контраргументація; наочність; контакт з аудиторією; засоби активізації уваги слухачів; мистецтво цитування; прийоми драматизації виступу; поведінка оратора на трибуні; стилістична виразність виступу; техніка і культура мовлення; засоби художнього мовлення; афористичність мовлення; інтонаційна різноманітність; елементи театралізації; гумор; цікаві приклади тощо.

Урахування психологічних особливостей аудиторії під час підготовки оратора до публічного виступу.

Характеристика аудиторії. Перешкоди встановлення контакту оратора і аудиторії, шляхи їх подолання.

Поняття про мовленнєву агресію. Принципи безконфліктного спілкування.

Технології налагоджування контакту на докомунікативній, комунікативній та пост-комунікативній фазі комунікації.

Аналіз якості та ефективності продукту риторичної діяльності.

Самоаналіз (рефлексія) і коригування продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності, мистецтво критики й аналізу інших.

Планування й прогнозування ораторської діяльності.

Особливості підготовки до промови за умов двомовності в сучасній Україні.

Література [10; 15; 19; 20; 23; 26; 28–30; 35; 36; 41–43; 45; 46; 49; 50; 54; 58; 59–64; 71; 73–76; 82]

Тема 5. Риторична етика

“Язык — друг і ворог особистості”. Протилежні оцінки мовлення, його небезпеки й благості. Двоїсте ставлення до мовлення і риторики.

Риторична етика від античності до сучасності.

Красномовство істинне і хибне (псевдокрасномовство).

Маніпулятивна риторика (антириторика). Вчення М. Бахтіна та І. Пешкова про риторичний вчинок.

Етичні джерела народного золотослова України про риторичну етику. Красномовство слов'ян. Етичні традиції Київської Русі.

Українська неориторика Любові на духовно-моральних засадах християнської етики.

Похвальне красномовство (епідейктичне): традиції та сучасність.

Образ ритора та особистість мовця: духовно-моральні засади єдності думки, слова, риторичного вчинку на засадах християнської етики.

Література [4; 7; 10; 13; 15; 21; 26; 30; 32; 33; 35; 36; 43; 47; 48; 55–63; 69; 84]

Тема 6. Інвенція

Типи підготовки до промови, переваги і недоліки кожного з них.

Концептуальний закон. Процес і способи розробки концепції.
Закон моделювання аудиторії. Прогнозування соціально-психологічних ознак.

Стратегічний закон. Системна побудова оратором стратегії впливу на аудиторію.

Тактичний закон.

Психологічні аспекти впливу.

Цільова установка оратора. Завдання та надзавдання.

Література [7; 8; 10; 13; 15; 19; 20; 22; 27; 28; 30; 33–35; 37; 45; 46; 49; 59–62; 64; 70; 75; 81]

Тема 7. Диспозиція

Архітектоніка промови: вступ, нарація (виклад), розробка (аргументація), закінчення. Варіанти схеми.

Вступ: види та функції. Виклад: моделі та методи. Аргументація: структура та види. Логічна культура оратора. Логічні помилки. Закінчення: типи його побудови.

Активізація мисленневої, почуттєво-емоційної, комунікативної діяльності аудиторії.

Література [8; 10; 11; 13; 26; 30; 34; 46; 52; 53; 56; 59–62; 64; 70–72; 74; 75; 81]

Тема 8. Елокуція

Прямі способи мовленнєвого впливу. Непрямі способи мовленнєвого впливу. Логіка і паралогіка.

Фігуративна практика. Фігури. Тропи: метафора, метонімія, іронія та ін. Теорії метафори.

Мовленнєвий закон. Алхімія та магія живого слова. Комунікативні якості мовлення: правильність, виразність, багатство, ясність, точність, стислість, доцільність, художня образність.

Техніка мовлення. Поради ораторам.

Робота над готовим текстом. Репетиція промови.

Співвідношення виступу та імпровізації.

Література [4; 8; 14; 15; 18; 22;
26; 27; 29; 30; 34; 35; 42;
46; 50; 54; 59; 61; 62; 70; 82]

Тема 9. Меморія та акція

Меморія: загальна характеристика. Акція. Контакт між оратором та аудиторією. Ораторський шок. Стреси й стресори оратора. Полемічна майстерність оратора.

Закон ефективної комунікації. Система дій з метою встановлення і збереження контакту.

Невербальна комунікація.

Системно-аналітичний закон. Аналіз якості та ефективності продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Самоаналіз (рефлексія), аналіз інших виступів. Ефективність та впливовість виступу оратора.

Література [22; 27; 36; 37; 40; 46;
50; 52; 54; 59; 61; 62; 67;
72–75; 77; 78; 80; 82]

Тема 10. Ділове красномовство менеджерів

Держава і публічне спілкування (Платон). Управління державою як риторичний процес. Форми держави як види риторичних взаємодій та переважного права на мовлення: монархія, тиранія, аристократія, демократія, олігархія, охлократія. Їх прояви у сучасних громадсько-мовленнєвих зв'язках.

Цілі й завдання професійної риторики. Образ ритора-менеджера. Жанри красномовства та їх риторична специфіка.

Культура мислення менеджера-оратора. Культура мислення менеджера як вмотивоване і нормативне використання мовного матеріалу і мовленнєвих засобів за певних ситуацій професійного спілкування. Специфіка мовлення менеджера. Компоненти поняття “культура мовлення менеджера”: культура писемного мовлення, культура публічного усного мовлення, комунікативна культура менеджера освіти.

Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль.

Елементи театральної педагогіки. Харизма професійного оратора.

Література [3; 6; 8; 15; 23; 24; 27–29; 35–37; 41; 43; 45; 46; 59–63; 72; 74–76; 79; 81]

ТЕМИ ВИСТУПІВ І РЕФЕРАТІВ

1. Слово животворяще, або про духовну природу слова.
2. Тисячолітній духовний молитвослів України.
3. Сакральна риторика, Святе Письмо про Слово.
4. Сила й краса красномовства.
5. Крилаті вислови про Слово: афористичний золотослів.
6. Екологія духу і екологія живого слова.
7. Риторика і державне життя.
8. “Риторична формула” як сукупність семи законів організації та управління мисленнево-мовленневою діяльністю.
9. Риторика в системі професійної підготовки студентів, майбутніх лідерів України.
10. Ораторське мистецтво в Давній Греції.
11. Сократ як майстер академічних бесід-діалогів.
12. Ораторське мистецтво Давнього Риму.
13. Видатний український любомудр Григорій Сковорода – майстер красного слова.
14. Народний золотослів.
15. Інститут живого слова: історія, традиції.
16. Іоанн Златоуст – вершина красномовства.

17. Сила й краса красномовства.
18. Про якості менеджера-оратора.
19. Риторика і поезія.
20. Мислителі стародавнього і сучасного світу про ораторське мистецтво.
21. Іоанникій Галятовський — видатний оратор і богослов.
22. Василь Зеньковський — видатний педагог, філософ-оратор.
23. Оратор і аудиторія: контакт, вплив, взаємодія.
24. Техніка мовлення оратора.
25. Культура мови: зміст і компоненти поняття.
26. Мистецтво переконувати.
27. Мистецтво говорити перед широким загалом: головні секрети успіху.
28. Дебати: традиції та риторичні навички.
29. Критерії оцінювання культури мовлення оратора.
30. Логічні аспекти культури риторичної комунікації.
31. Імідж оратора крізь призму риторики.
32. Ораторське мистецтво в житті сучасної людини.
33. Лідер у бізнесі: який він?
34. Комунікативна культура оратора.
35. Сучасні українські оратори.
36. Риторична етика: традиції та сучасність.
37. Психолого-педагогічні особливості риторичної комунікації.
38. Класична риторика та неориторика.
39. Розвиток ораторського мистецтва в Україні.
40. Формування духовно-моральної культури особистості засобами живого слова.
41. Маніпуляції у спілкуванні, їх нейтралізація.
42. Поетами народжуються, ораторами стають.
43. Риторична криза в Україні: причини і наслідки.
44. Українська школа риторики: принципи і засади.
45. Мистецтво долання ораторського шоку.
46. Харизма оратора — лідера суспільства. .
47. Алхімія (магія) слова животворячого.
48. Генетичні якості ідеального оратора.
49. Аудиторія: секрети публічної комунікації.
50. Рекламна риторика і екологія Слова.

51. Мистецтво полемічного спілкування.
52. Етика й етикет виступу оратора-менеджера у нестандартній ситуації.
53. Риторична специфіка жанрів засобів масової комунікації.
54. Дебати: традиції та сучасність.
55. Діалогові форми взаємодії керівників і підлеглих.
56. Комунікативна і управлінська культура сучасного менеджера освіти.
57. Мистецтво прийняття ефективних рішень.
58. Професійна компетенція менеджера.
59. Харизма керівника навчального закладу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Категорії риторики і ораторського мистецтва.
2. Риторика як феномен культури.
3. Риторика як навчальна дисципліна.
4. Риторика як система знання.
5. Риторика як спосіб життя професіонала певної соціальної сфери.
6. Предмет, завдання і структура курсу.
7. Актуальність усного публічного переконуючого спілкування для майбутнього професіонала.
8. Суспільно-політичні умови розквіту красномовства за часів античності. Найвидатніші оратори античності.
9. Традиції давньоруського красномовства.
10. Іоанн Златоуст – вершина красномовства.
11. Іоанникій Галятовський – видатний богослов і ритор.
12. Василь Зеньковський – відомий філософ і оратор.
13. Українське красномовство. Неориторика.
14. Різновиди публічного мовлення.
15. Специфіка різновидів і жанрів публічного мовлення.
16. Особливості професійного красномовства.
17. Структура публічного мовлення.
18. Етика і етикет публічного мовлення.
19. Етапи творчої діяльності оратора.
20. Тактика оратора: принципи, способи, композиційні засоби.

21. Основні закони логіки у риторичі.
22. Логічні форми та прийоми доведення.
23. Дванадцять риторичних методів аргументації.
24. Культура мовлення у професійній діяльності політика, політолога, соціолога, юриста, менеджера.
25. Критерії оцінювання усної промови.
26. Засоби вербальної наочності та виразності.
27. Поняття та категорії техніки мовлення.
28. Мовні стилі професійної промови.
29. Поняття харизми оратора. Харизматичні лідери.
30. Сутність закону аудиторії.
31. Розробка стратегії виступу з орієнтацією на аудиторію.
32. Прийоми активізації уваги слухачів.
33. Методи переконання.
34. Психологічні умови контакту оратора з аудиторією.
35. Жанри професійного мовлення та їх риторична специфіка.
36. Культура мислення оратора.
37. Культура мовлення оратора.
38. Риторична етика публічного переконуючого мовлення.
39. Видатні оратори.
40. Взірці промов.
41. Риторичний стиль оратора-лідера.
42. Жестикуляція, пантоміміка оратора.
43. Хо́да і постава.
44. Мова жестів.
45. Зовнішній образ оратора-професіонала.
46. Телевізійний імідж оратора.
47. Вироблення індивідуального риторичного стилю.
48. Риторика і еристика.
49. Сутність полеміки та її різновиди.
50. Етика та етикет полеміста.
51. Ефективні полемічні прийоми.
52. Мистецтво конструктивної полеміки.
53. Мистецтво нейтралізації дії негативного полеміста-маніпулятора.
54. Риторика і еристика.
55. Сутність полеміки та її різновиди.

56. Етика та етикет полеміста.
57. Ефективні полемічні прийоми.
58. Мистецтво конструктивної полеміки.
59. Мистецтво нейтралізації дії негативного полеміста-маніпулятора.
60. Мистецтво ефективного управління персоналом.

ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ З РИТОРИКИ

1. Рекомендований обсяг реферату — до 7 сторінок машинописного тексту.
2. Робота має бути виконана на електронних носіях (дискеті або CD) та надрукована на аркушах формату А4 основним текстом Times New Roman Cyr — 13 (1, 5 Lines).
3. Промова виголошується публічно українською мовою.
4. Промова аналізується викладачем та аудиторією з точки зору ефективності риторичної дії.
5. За погодженням з викладачем можливі інші (інноваційні) варіанти проведення заліку з риторики, зокрема в активних ігрових формах (наприклад, ділова гра: “Ораторами стають!”, “Риторичний ідеал”; гра-драматизація “Свято Калліопи”, “Свято Златоуста”; науково-практична конференція: “Роль риторичної культури в професійній компетенції менеджера”; диспут: “Сучасна культурна молодь — хто це?”, “У чому призначення Людини на Землі?” тощо).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. *Античные* риторики. — М., 1978.
2. *Аристотель*. Сочинения: В 4 т. — М., 1978.
3. *Ващенко Г. Г.* Виховний ідеал. — Полтава: Полтавський вісник, 1994.
4. *Галатовський І.* Ключ розуміння. — К.: Наук. думка, 1985.
5. *Демосфен*. Речи. — М., 1954.

6. *Зеньковский В. В.* История русской философии: В 2 т. — Л.: Эго, 1991.
7. *Иоанн Златоуст.* Творения: В 12 т.— М., 1980. — Т. 1.
8. *Квинтилиан.* Двенадцать книг риторических наставлений: В 2 ч. — СПб., 1843. — Ч. I.
9. *Лисий.* Речи. — М., 1994.
10. *Ломоносов М. В.* Краткое руководство к красноречию // Полн. собр. соч. — М.; Л., 1952. — Т. 7.
11. *Платон.* Діалоги. — К., 1995.
12. *Плутарх.* Порівняльні життєписи. — К., 1991.
13. *Прокопович Ф.* Про риторичне мистецтво // Ф. Прокопович. Філософські твори. — К., 1979. — Т. 1.
14. *Сперанский М. М.* Правила высшего красноречия. — М., 1973.
15. *Станиславский К. С.* Моя жизнь в искусстве. — М., 1962.
16. *Цицерон.* Речи: В 2 т. — М., 1962.
17. *Цицерон.* Три трактата об ораторском искусстве. — М., 1972.

Підручники

18. *Арредондо Лэни.* Искусство деловой презентации. — Челябинск: Урал LTD, 1998.
19. *Бороздина Г. В.* Психология делового общения: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 1999.
20. *Вагапова Д. Х.* Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. — М.: Цитадель, 1999.
21. *Вандишев В. М.* Риторика: экскурс в історію вчень і понять: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2003.
22. *Введенская Л. А.* Культура и искусство речи. Современная риторика. — Ростов н/Д: Феникс, 1995.
23. *Все об этике.* — Ростов н/Д, 1997.
24. *Гриненко Г. В.* Хрестоматия по истории мировой культуры. — М.: Юрайт, 1999.
25. *Гурвич С. С.* та ін. Основы риторики. — К., 1978.
26. *Далецкий И. Б.* Практикум по риторике. — М.: Издат. центр АЗ, 1996.

27. Данкел Ж., Парнэм Э. Ораторское искусство — путь к успеху. — СПб.: Питер Пресс, 1997.
28. Діловий етикет. — К., 2000.
29. Дебати: Навч. посіб. — К.: А.П.М., 2001.
30. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей. — К., 1998.
31. Жизнь замечательных людей. — СПб., 1995.
32. Зарецкая Е. М. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. — М., 1998.
33. Золотослів: Хрестоматія до курсу риторики / Упоряд. Г. М. Сагач. — К., 1992.
34. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування. — К., 2000.
35. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. — К., 1997.
36. Карнеги Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично. — Днепропетровск: Титул, 1996.
37. Корнилова Е. Н. Риторика — искусство убеждать. — М., 1998.
38. Кохтев Н. Н. Основы ораторской речи. — М., 1992.
39. Леммерман Х. Учебник риторики. — М., 1997.
40. Логика и риторика: Хрестоматія. — Минск, 1997.
41. Ломовский В. Д. О судебной речи: Учеб. пособие. — Калинин, 1990.
42. Львов М. Ф. Риторика. — М., 1995; Мастера красноречия. — М.: Знание, 1991.
43. Меш Г. III. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно. — К., 1993.
44. Михайличенко Н. А. Основы риторики: Учеб. пособие. — М.: ЮНТУС, 1994.
45. Мицич П. Как проводить деловые беседы. — М.: Экономика, 1987.
46. Молдаван В. В. Риторика: загальна та судова. — К., 1999.
47. Мурашов А. А. Риторика: Хрестоматія-практикум. — М., 1998.

48. *Неориторика*: генезис, проблемы, перспективы: Сб. науч.-аналит. обзоров. — М., 1987.
49. *Об ораторском искусстве*: Сб. изречений и афоризмов. — М.: Знание, 1980.
50. *Овчинникова А. П.* Пять шагов к хорошей речи. Речевая коммуникация: техника речи. — О.: ОКФА, 1997.
51. *Ораторы Греции*. — М.: Худож. лит., 1985.
52. *Парыгин Б. Д.* Анатомия общения: Учеб. пособие. — СПб., 1999.
53. *Пиз А., Гарнер А.* Язык разговора. — М., 2000.
54. *Пономарів О. Д.* Культура слова. — К.: Либідь, 2001.
55. *Приповідки* або українсько-народня філософія. Зібрав Володимир Плав'юк. — Едмонтон, Канада, 1998. — 352 с. — С. 1, 69, 72, 112, 114, 117, 119, 260, 287, 325, 351.
56. *Рождественский Ю. В.* Теория риторики. — М.: Добросвет, 1997.
57. *Сагач Г. М.* Золотослів. — К.: Райдуга, 1993.
58. *Сагач Г. М.* Золотослів: У 2 т. — К.: Школяр, 1998.
59. *Сагач Г. М.* Риторика. — К., 2000.
60. *Сагач Г. М.* Слово животворяще. — К., 2000.
61. *Сагач Г. М.* Ділова риторика: Мистецтво риторичної комунікації. — К.: Зоря, 2003.
62. *Сагач Г. М.* Риторичний квітник: афористичний золотослів. — К.: Слово, 2004.
63. *Смолярчук В. И.* Гиганты и чародеи слова: Русские судебные ораторы второй половины XIX века. М.: Юрид. лит., 1984.
64. *Сопер Поль.* Основы искусства речи. — М.: Яхтсмен, 1995.
65. *Солодухин О. А.* Логика для юристов. — М., 1998.
66. *Сычев О. А.* Обучение риторике в эпоху компьютеров: введение в опыт США. — М.: Знание, 1991.
67. *Томан Іржі.* Мистецтво говорити. — К., 1996.
68. *Українська мова*: Енциклопедія / Ред. кол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. — К.: Укр. енцикл., 2000.

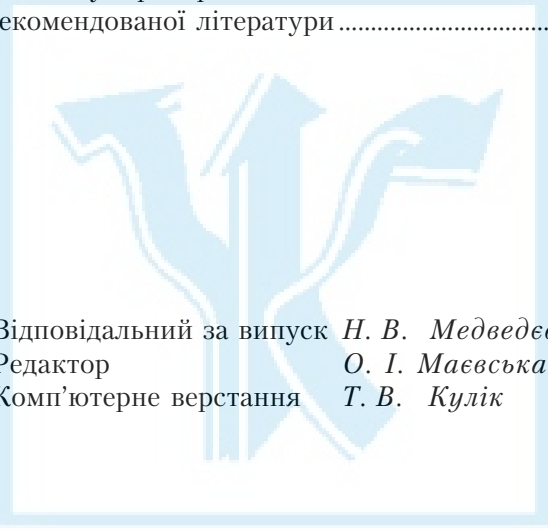
69. *Цимбалюк Ю. В.* Латинські прислів'я і приказки. — К.: Вища шк., 1990.
70. *Чарели Э. М.* Учитесь говорить! Комплекс упражнений. — Свердловск, 1991.
71. *Чулінда Л. І.* Риторична майстерність. — К., 2000.
72. *Шейнов В. П.* Риторика. — Минск, 2000.
73. *Шеломенцев В. Н.* Этикет и культура общения. — К.: Обериг, 1995.
74. *Щёкин Г. В.* Визуальная психодиагностика. — К.: МАУП, 2003.
75. *Щёкин Г. В.* Как эффективно управлять людьми: психология кадрового менеджмента: Науч.-практ. пособие. — К.: МАУП, 1999.
76. *Ягер Дж.* Деловой этикет: как выжить и преуспеть в мире бизнеса. — М., 1994.

Довідкова

77. *Курьч З. Й.* Риторичний словник. — К.: Рідна мова, 1997.
78. *Лингвистический энциклопедический словарь.* — М., 1990.
79. *Олефіренко Володимир.* Княгиня риторики — К.: Джулія, 2002.
80. *Онуфрієнко Г. С.* Навчальний українсько-російський словник риторичної термінологіки. — Запоріжжя, 1998. — С. 28.
81. *Сагач Г. М.* Словник-мінімум термінів красномовства. — К., 1992.
82. *Сагач Г. М.* Словник термінів красномовства // Г. М. Сагач. Золотослів. — К., 1993. — С. 315–359.
83. *Философская энциклопедия.* — М., 1960– 1970. — Т. I–V.
84. *Философский энциклопедический словарь.* — М., 1993.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Риторика”	8
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Риторика”	8
Теми виступів і рефератів	15
Питання для самоконтролю	17
Вимоги до заліку з риторики	19
Список рекомендованої літератури	19

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *О. І. Маєвська*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

Зам. № ВКЦ-1984

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП